

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Факультет політичних наук

Кафедра політичних наук

ТЮКАЛОВ АНДРІЙ ОЛЕГОВИЧ

**СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ
ТА ПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ В ХХІ СТОЛІТТІ**

Спеціальність: 052 Політологія

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи на здобуття наукового ступеня

магістра політології

Миколаїв - 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження визначається сучасним рівнем сприйняття та розкриття через поняття української національної ідеї, як через призму української ментальності та мислення, свого самосприйняття і загальних цілей у розвитку, підтримуючись власного типу характеру та традицій, за якими нація й формулася, принцип який являє собою ядро духовної складової народу.

Наразі це досить актуально, адже питання визначення народу по відношенню до самого себе як єдиного цілого, скооперованої єдності, дає змогу чітко та ефективно відзначати потреби у напрямках розвитку і ефективного використання ресурсів у всіх сферах життєдіяльності, тим самим збагачуючи суспільство наразі, так і напрацьовуючи досвід на майбутнє, особливо у державотворчій сфері.

Адже враховуючи значний проміжок бездержавного існування української національної держави, та направлення зусиль саме на її створення, наразі можна констатувати в певній мірі брак досвіду, щодо власного державотворення, і це має свій вплив і на характер національної ідеї, яку, попри вже наявний досвід, все ще потрібно оновлювати та формувати цілісною у сучасних українських реаліях, що потребує уваги та зусиль у всіх сферах, що торкається вищезазначених процесів, тож розкриваючи українську національну ідею всесторонньо, це має взаємозалежний вплив із суспільством, що й є ціллю української держави у майбутньому – побудову та становлення міцної національної держави.

Нагальнішими є проблеми, як у теорії та практики, за значення, це охоплюваність дослідження проблем, з якими стикається українське суспільство у формуванні та вдосконаленні своєї національної ідеї, перспектив її розвитку, та суто самого механізму її формування, у сучасному актуальному виді, що з оглядом на перспективи і досвід показує зацікавленість українського суспільства у вирішенні цієї проблеми.

Науково-теоретичною основою магістерської роботи стали наукові праці відчизняних та зарубіжних науковців присвячені вивченню розвитку та становлення української національної ідеї, таких як: В.Антонович, О.Апанович, В.Балушов, Д.Бантиш-Каменський, О.Бочковський, М.Бубер, Ж.Ваньє, М.Вівчарик, К.Гаджиев, О.Гринів, Я.Грицак, М.Грушевський, Л.Гумільов, К.Гуслистый, Я.Дашкевич, С.Дівович, С.Дністрянський, Д.Донцов, Р.Ендик, А.Єфименко, В.Євтух, О.Забужко, В.Зуєва, Ф.Канак, Г.Касьянов, А.Колодій, І.Крип'якевич, В.Липинський, В. Лісовий, І.Лисяк-Рудницький, В.Литвинов, М.Мандрик, М.Маркевич, М.Михальченко, П.Мірчук, Б.Кухта, В.Пасічник, І.Пасько, Я.Пасько, С.Плохій, А.Пономарьов,

Л.Ребет, О.Рігельман, Дж.Розенау, П.Сас, Н.Смелзер, Е.Сміт, В.Смолій, М.Сосновський, В.Старосольський, А.Фартушний, І.Франко, Й.Фергюсон, М.Чугуєнко, О. Шалайський, І.Шляхта, Ф.Шевченко, В.Шевчук, О.Шморгун, В.Щербак, А.Юрасов, Д.Яворницький, Н.Яковенко, А.Яковлев.

Мета і завдання дослідження є з'ясувати роль національної ідеї в державотворенні, визначити проблеми та перспективи її формування в умовах сучасної України, обґрунтувати змістовне наповнення цього суспільного феномена. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- 1) Охарактеризувати категоріальний апарат дослідження;
- 2) Розкрити типи та структуру національної ідеї, визначення її складових та їх взаємозв'язок і характер їх взаємовпливу;
- 3) Встановити етапи становлення української національної ідеї, через призму історичного контексту, суспільно-політичних процесів виникнення та окреслення державотворчих процесів з впливом на формування нації та національної самосвідомості;
- 4) Охарактеризувати тлумачення національної ідеї в роботах Миколи Міхновського та Дмитра Донцова;
- 5) Визначити сучасний стан розвитку української національної ідеї, її вплив на процеси державотворення;
- 6) Охарактеризувати проблеми і перспективи національної ідеї в контексті політичних процесів в сучасній Україні.

Об'єктом дослідження є суспільно-політичний розвиток українського суспільства.

Предметом дослідження є концепція української національної ідеї як програма розвитку нації в контексті сучасних політичних та суспільних викликів.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складає сукупність загальнонаукових методів наукового пізнання (історичний, системний, порівняльний, психологічний, метод політичного моделювання та методи аналізу і синтезу).

Наукова новизна одержаних результатів.

- Розкрито структуру поняття національної ідеї, її складових, та взаємопов'язаних понять у складній системі взаємозалежностей.
- Визначено етапи історичного розвитку української національної ідеї, з характеристикою стану і впливу на націєтворчі та державотворчі процеси.
- Досліджено моделі національної ідеї України та суспільства у працях теоретиків та фундаментаторів української політичної думки, зокрема у працях Миколи Міхновського, В'ячеслава Липинського та Дмитра Донцова.
- Розглянуто характерні риси сучасного стану розвитку української національної ідеї, особливо через взаємовплив з системою понять пов'язаних з національною ідеєю у культурно-історичних та державотворчих сферах життя українського суспільства.
- Визначено перспективні моделі розвитку вдосконалення та формування української національної ідеї, з окресленням проблематики та наявних напрацювань у галузі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що її результати можуть використовуватися при вивченні дисциплін: «Історія української політичної думки », «Геополітика », «Історія та теорія політичних партій» та ін. Крім того, результати роботи можуть стати у нагоді політологам-практикам, політтехнологам при розробці наочної агітації, тощо.

Апробація результатів дослідження. Тема дослідження були представлені на XXII Всеукраїнській щорічну науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2019: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти».

Структура роботи обумовлена її метою та завданнями і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. У першій частині розглядаються теоретичні основи поняття національної ідеї та її вплив на суспільно-політичні процеси. У другій частині визначається

історичний досвід розвитку та становлення української національної ідеї, розкриваються механізми її створення та впливу. У третій частині розкриті перспективи та подальші зміни як самої структури національної ідеї, так і розвиток її впливу на сучасне українське суспільство. Загальний обсяг роботи складає 82 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **вступі** обгрунтовано актуальність теми, сформовано мету та основні завдання, об'єкт та предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення виконаної роботи.

У **першому розділі** «*Національна ідея як об'єкт дослідження політичної науки*» розкрито теоретичну базу поняття національної ідеї та її взаємозв'язки з іншими взаємозалежними поняттями у політичній та державотворчій сферах.

Підрозділ 1.1 «Категоріальний апарат дослідження» присвячений визначенню ролі та місця поняття у системі наук, та її взаємозв'язки.

Окреслено всі поняття, що торкаються даної теми і дано їх дефініції з детальним розглядом впливу кожного з них на суспільство в історичному та сучасному стані, зокрема і через праці науковців.

Виділивши у висновку, які риси яскраво характерні для традиційного бачення української національної ідеї, та їх вплив на політичну ситуацію в ході історії та сучасному стані.

Підрозділ 1.2 «Типи та структура національної ідеї» розкриваючи конкретизовано моделі сприйняття національної ідеї, фактори, що мають на них вплив, та закономірності, що виникли впродовж формування політичних традицій, з притаманними цій моделі набору характеристик. Виділяючи на їх прикладах традиційну модель української національної ідеї.

У висновку розкриваючи українську традиційну модель національної ідеї, властиві їй риси як в історичному контексті, так і в

сучасному політичному житті, розкриваючи роль як загального поняття, так і через взаємозалежні категорії, пов'язані з поняттям національної ідеї певним принципом чи характеристикою.

У другому розділі *«Українська національна ідея в політичній думці»* розглянуто процес розвитку та становлення національної ідеї в Україні в історичному контексті, розкриваючи характерні риси кожного етапу як на розвиток самого комплексного поняття, так і на роль і місце самої нації у політичних та історичних процесах кожного періоду.

Підрозділ 2.1 «Витоки української національної ідеї» розкриває поетапно, впродовж всієї української історії процес становлення та впливу як окремих складових національної ідеї, так і самоусвідомлення нації через консолідуючих стійких розумінь, традицій та культурних форм, за рахунок чого відбувалося закріплення у національній свідомості розуміння народу як спільного цілого, зі своєю історією та культурою, поєднану у свіх сферах життєдіяльності суспільства.

Підрозділ 2.2 «Національна ідея у роботах М.Міхновського, Д.Донцова, В.Липинського» описує бачення комплексного поняття національної ідеї України через моделі побудовані фундаторами української національної думки, у поняттях «інтегрального націоналізму» Донцова, теоріях «українського гетьманського націоналізму» Липинського, та як ідеологом українського націоналізму з позиції Міхновського.

Розглядаючи бачення видатних науковців, щодо влаштування українського суспільства, виділяючи увагу щодо порівняння їхнього бачення з сучасним поліетнічним, багатокультурним та багатоконфесійним становищем України, виділяючи як переваги їх моделей, так і недоліки, щодо стану на тодішнє суспільство, так і в якості спряяття знань і досвіду на сучасне політичне та суспільне життя. Виокремлюючи вплив робіт, роль та значення їх у відчизняній та світовій науковій практиці.

У третьому розділі *«Національна ідея в контексті українського державотворення»* розглянуто проблеми та перспективи розвитку

української національної ідеї у період сучасного стану українського суспільства, особливо у державотворчій та суспільній сферах. Формуючи моделі, за якими можливе подолання існуючих та майбутніх проблем розвитку, та оцінюючи їх переваги та недоліки в різних сферах життєдіяльності суспільства. Акцентуючи увагу від переходу національної думки від спрямування зусиль на здобуття незалежності, суверенності та соборності, до поступового переходу на внутрішнє становлення і зростання.

У підрозділі 3.1 «Національна ідея в умовах боротьби за становлення української державності» розглянуто процес становлення ролі ідеї державності протягом всієї української історії, та прояв цього на всіх рівнях, особливо культурному, політичному та громадському. Виділяючи характерні риси сучасного стану розвитку національної ідеї, наголошуючи на ряді суттєвих закономірностей, щодо сильної ролі традиційності та громадських позицій, на процес розвитку політичної та національної думки у напрямку розвитку не відходячи від загальноприйнятих соціальних норм і стандартів щодо формування подальших цілей та стратегій розвитку.

У підрозділі 3.2 «Проблеми і перспективи національної ідеї в контексті політичних процесів в сучасній Україні» зазначаючи на високий рівень культурного розвитку у кожному з етапів історичного розвитку українських національної ідеї, що й зумовив існування самосвідомості та самобутності народу, формуючи з цього еліти, що реалізовували українські цілі і займалися консолідацією активно налаштованих представників нації. Все це зумовило активну діяльність протягом всього часу історії народу, навіть у найважчі для цього часи з боку процесів природньої асиміляції та державних апаратів примусу держав, до складу яких входили українські землі.

Саме ця основа забезпечило постійні спроби подолання бездержавного статусу українського народу, і прямувати курсом що збігається з традиційними характерними українській нації ознаками, зокрема йдеться про етико-гуманістичний характер дій, що в будь-який проміжок часу українці не

відходили від цих принципів і не втрачали свого головного орієнтира.

І саме це, культурно-історичну спадщину, духовне надбання та вивірені у часі традиції і мають бути постійними регуляторами у побудові як великих стратегічних так і малих локальних завдань і цілей, і збагачуючи міцний культурно-духовний фундамент.

ВИСНОВКИ

Відповідно до визначених у магістерській роботі мети і завдань отримані результати, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання щодо сутності та значення української національної ідеї на державотворчі процеси. В узагальненому вигляді вони зводяться до таких теоретичних та практичних висновків:

1. Визначено національну ідею, як відображення менталітету народу, його рівень духовного та ментального здобутку в даний конкретний історичний етап, і як головніше – самобутність та ідентичність як для власного усвідомлення, так і для діяльності на міжнародній арені, консолідуючи актуальні потреби і цілі народу, зі знаходженням ефективних методів їх досягнення.
2. Щодо питання типу і структури національної ідеї слід виділити вплив на процеси, що торкаються поняття націєтворення, або націогенезу. Формуючи та консолідуючи народ як єдине ціле, як вищу форму етносу – націю, займаючись власними потребами та цілями, задоволення нагальних потреб, ефективно та актуально в плані методів досягнення. Розкриваючи більш детально можна визначити, що функціонально поняття національної ідеї розкривається з кожного аспекту нагального як для всього суспільства загалом, так і для кожного його представника зокрема.
3. Визначаючи історичний та державотворчі етапи становлення української національної ідеї як аспектів великого значення у

формуванні української нації та формуванні своєї самобутності, та маючи глибоке коріння, супроводжуючись протягом всього періоду становлення української держави, маючи зміни й розвиток, забезпечувало розвиток понять один одного. Маючи розвиток у різних формах, залежно від історичного етапу та громадсько-суспільних процесів, національна ідея набувала різних форм, саме тих, що були актуальними та потрібними для провідних сил суспільства, у напрямку реалізації громадських, суспільних та національних ідей.

4. Характеризація напрацювань теоретиків української національної ідеї Дмитра Донцова, В'ячеслава Липинського та Миколи Міхновського, у їх внеску до наукового та політичного оформлення і структурування національної ідеї у науково означеної та направленої моделі представлення варіантів розвитку, та власного бачення на це, підкріпленого пластом теоретичних знань.
5. Визначення головної цілі у сучасних українських державотворчих процесах є узагальнення напрацьованого досвіду та знань, і на основі цього певний політичний проєкт подальшого розвитку суспільства, що буде охоплювати всі сфері життєдіяльності, і буде зрозумілим та сприйнятним для будь-якого члена суспільства, ставлячи собою ціль бути основою для об'єднуючих, консолідуючих процесів суспільства у громадянській, державній, суспільній, та інших сферах, оформлюючись через комплексне поняття національної ідеї, що базуючись на національній свідомості та системі цінностей, бути виразником матеріальних та духовних інтересів та потреб нації та стратегію розвитку загалом, у довгостроковій перспективі.
6. Відзначаючи подальші дослідження у напрямку розвитку української національної ідеї, виділяючи проблематику зв'язку комплексних понять національної ідеї, ментальності, інтересів з ментальної сторони, та з дієвої такі учасники як громадянське суспільство і держава. Всі ці взаємозв'язки і взаємовплив має бути направлений на модернізацію

системи державного управління, що й має бути висвітлено у подальших напрямках дослідження.

АНОТАЦІЯ

Тюкалов А.О. Щодо поняття української національної ідеї. – На правах рукопису.

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеню «магістр». Чорноморський національний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2020.

Поняття націоналізму досі залишаються складними у відчизняному суспільному сприйнятті. Це зумовлено переважно відсутністю єдності щодо чіткого визначення самого поняття та структури взаємозв'язків у різних гранях суспільства. Нерозуміння у науковій сфері неодмінно обумовлює нерозуміння серед широких мас населення, а звідси і у загальній суспільній свідомості. Тож в першу чергу дана робота дає визначення щодо чіткого формулювання що таке національна ідея, її складових та зв'язках їх з іншими сферами життя та політичними дисциплінами. Звісно що після визначення слід розкрити ці поняття у історичному контексті, аналізуючи виникнення та розвиток поняття, шляхів її впливу та впливу на неї, результати, успіхи та невдачі, та моделі подальшого розвитку і змін, залежно від потреб і попиту суспільства в якому це поняття використовується.

Об'єктом дослідження є суспільно-політичний розвиток українського суспільства. Предметом дослідження є концепція української національної ідеї як програма розвитку нації в контексті сучасних політичних та суспільних викликів.

У ході дослідження з'ясовано, що головною ціллю у сучасних українських державотворчих процесах є узагальнення напрацьованного досвіду та знань, і на основі цього певний політичний проєкт подальшого розвитку суспільства, що буде охоплювати всі сфері життєдіяльності, і буде зрозумілим та сприйнятним для будь-якого члена суспільства, ставлячи собою ціль бути основою для об'єднуючих, консолідуючих процесів суспільства у громадянській, державній, суспільній, та інших сферах.

Все це має бути оформлено через комплексне поняття національної ідеї, що базуючись на національній свідомості та системі цінностей, що є актуальними для сучасного українського народу, бути виразником матеріальних та духовних інтересів та потреб нації та стратегію розвитку загалом, у довгостроковій перспективі. Звісно що рівняючись на передові світові показники.

Автором запропонована направленність у проблематику зв'язку комплексних понять національної ідеї, ментальності, інтересів з ментальної сторони, та з дієвої такі учасники як громадянське суспільство і держава. Всі ці взаємозв'язки і взаємовплив має бути направлений на модернізацію системи державного управління, що й має бути висвітлено у подальших напрямках дослідження.

Ключові слова: суспільство, нація, національна ідея, національний ідеал, національні цінності, суспільні цінності, національна культура, національні цінності.

SUMMARY

Tyukalov AO Concerning the concept of Ukrainian national idea. - On the rights of the manuscript.

Thesis for a master's degree. Petro Mohyla Black Sea National University. - Nikolaev, 2020.

Concepts of nationalism still remain complex in the open public perception. This is mainly due to the lack of unity in clearly defining the concept and structure of interconnections in different facets of society. Misunderstandings in the scientific field inevitably lead to misunderstandings among the broad masses of the population, and hence the general public consciousness. Therefore, in the first place, this work defines a clear formulation of what is a national idea, its components and connections with other spheres of life and political disciplines. Of course, once defined, these concepts should be disclosed in a historical context, analyzing the emergence and development of the concept, ways of its influence

and impact on it, results, successes and failures, and models of further development and change, depending on the needs and demand of the society in which the concept is used .

The object of the study is the socio-political development of Ukrainian society. The subject of the study is the concept of the Ukrainian national idea as a program of nation development in the context of contemporary political and social challenges.

In the course of the research it was found out that the main goal in the modern Ukrainian state-making processes is to summarize the accumulated experience and knowledge, and on the basis of this a certain political project of further development of society, which will cover all spheres of life activity, and will be understandable and receptive to any member society, aiming to be the basis for unifying, consolidating processes of society in civil, state, public, and other spheres.

All this should be framed through a comprehensive concept of the national idea, based on the national consciousness and values system that is relevant to the modern Ukrainian people, be an expression of the material and spiritual interests and needs of the nation and the development strategy in the long run. Of course, equaling the world leading indicators.

The author proposes a focus on the problem of connection of complex concepts of national idea, mentality, interests from the mental side, and from actors such as civil society and the state. All these interconnections and interfaces should be aimed at modernizing the government system, which should be highlighted in the further areas of research.

Keywords: society, nation, national idea, national ideal, national values, social values, national culture, national values.